

EDUARD URBÁNEK

**KE KRIZI SOCIOLOGIE
V BURŽOAZNÍ PRŮMYSLOVÉ SPOLEČNOSTI**

Ještě před dvěma desetiletími se vývoj nemarxistické buržoazní sociologie v klíčových kapitalistických zemích vyznačoval tím, že se přijímaly jako samozřejmé a neotřesitelné některé předpoklady, na nichž byla tato sociologie vybudována. Je faktem, že nemarxistická buržoazní sociologie se dělí na různé školy a směry, které se dokonce navzájem kritizují nebo střetávají ve svých jednostranných pojetích. Avšak přes tuto rozdílnost se zde vyskytovaly určité samozřejmosti, určitá východiska a koncepce, o nichž se nepochybovalo. Tak například empirická sociologie amerického ražení praktikovaná v USA i některých západoevropských zemích vycházela ze samozřejmě předpokládané a uznávané myšlenky, že takzvané techniky a procedury sociologických výzkumů jsou základem vědeckosti a exaktnosti takto pojaté i praktikované sociologie a že tyto techniky a procedury jsou politicky, ideově a morálně lhostejné či neutrální. K samozřejmostem běžně přijímaným jak empiricismem, tak i oficiální teoretickou buržoazní sociologií patřil požadavek, že sociologie může a musí být oproštěna od hodnocení v duchu základní koncepce M. Webera o takzvané wertfreie Wissenschaft. Základní kategoriální východisko strukturálního funkcionalismu zejména v podání T. Parsonse se stávalo samozřejmým východiskem analýz sociologie politiky, sociologie podniku, rodiny apod. Vůbec se o nich nepochybovalo, vůbec se nepřipouštěla myšlenka o jejich spornosti, mnohovýznamnosti nebo o určitém ideologickém a politickém zabarvení. Tato suverénní jistota, samozřejmost předpokladů a východisek patří však dnes již k minulé etapě vývoje buržoazní sociologie. Od šedesátých let se začínají objevovat stále častěji a výrazněji kritické a sebekritické tendence, které vyjadřují pochybnost, nedůvěru či dokonce odmítání dlouho uznávaných a automaticky přijímaných samozřejmostí. Začíná se psát a mluvit o krizi sociologie, jejích dosavadních vládnoucích a zastávaných východisek a koncepcí nebo o krizi celé disciplíny. Tento nový a odlišný přístup se dokonce i navenek projevuje v názvech knih a pojednání významných sociologů.

Je pravda, že již dříve podrobovali významní jednotlivci kritice některé zá-

kladní a převládající směry buržoazní sociologie. Vzpomeňme na kritickou sérii knih C. W. Millse, které publikoval jako nemilosrdný kritik abstraktního empiricismu, abstraktní velké teorie i jako kritik vládnoucí elity americké společnosti. Mills však byl, a to oprávněně, nazýván ve své době „osamělým vlkem“ a jeho kritika neměla v padesátých letech mnoho obdivovatelů a následovatelů. Jednotliví sociologové tak podávali jen zajímavé, hluboké a cenné postřehy o vadách a libůstkách například americké sociologie, jako zemřelí P. Sorokin nebo G. Gurvitch. V šedesátých letech se však množí kritické hlasy i kritická vystoupení, kritika je stále všestrannější, hlubší a je jednoznačně formulovaná jako nastávající a probíhající krize. Z těchto kritických přístupů vyvolala snad největší ohlas kniha pokrokového a kriticky smýšlejícího amerického sociologa A. Gouldnera, který krizové tendence a jevy zvláště americké sociologie přímo vyjádřil v názvu své knihy *Nadcházející krize západní sociologie*.¹⁾ Ve stejné době nebo brzy po Gouldnerovi se objevily podobné nebo jemu blízké hlasy, které rovněž vyjadřují jak tituly svých knih, tak i jejich obsahem myšlenky o existující krizi buržoazní sociologie ve vyspělých kapitalistických zemích. Sem patří dnes již velmi známý francouzský sociolog Raymond Boudon se svou knihou *Krize sociologie*.²⁾ Do stejné vývojové linie patří i Norman Birnbaum se svými tendencemi vypracovat kritickou sociologii.³⁾ Birnbaum vyjadřuje ovšem ještě silněji než Gouldner názor, že současný krizový proces zasahuje i sociologii marxistickou. Je tedy zřejmé, že názory na krizi sociologie budou různě zdůrazňovány a argumentovány, že budou mít různé akcenty a že někteří autoři zasahují (často velmi povrchně a s nedostatkem znalostí a informací) svým pojetím i sociologii marxistickou. Vedle profesorské a akademické kritiky a sebekritiky v kapitalistických zemích a zvláště pak v USA se koncem šedesátých let navíc ještě objevuje radikální kritika sociologie jako součásti mocenského establishmentu vyjadřovaná takzvanými radikálními sociology. Zde nejde o konstatování krize, zde jde o přímou obžalobu a odmítnutí oficiální akademické sociologie jako služby vládnoucích režimů a nástroje monopolistického kapitalismu. I tato ultraradikální linie však v té či oné míře svými jednostrannými a nihilistickými postoji vyjadřuje krizovou situaci a krizové procesy, jež zasahují dřívější relativně stabilní a bez výhrad přijímané směry.

A. GOULDNER A JEHO POJETÍ NADCHÁZEJÍCÍ KRIZE

A. Gouldner je autorem, který je více než kdo jiný povolán svou

1) A. W. Gouldner, *The Coming Crisis of Western Sociology*, London, 1972

2) R. Boudon, *La crise de la sociologie*, Genève 1971

3) N. Birnbaum, *Toward a Critical Sociology*, New York, Oxford University Press, 1971

předcházející činností ke kritice americké sociologie a k analýze její nadcházející a probíhající krize. Již ve svých dřívějších pracích naznačoval, že není autorem, k jehož samozřejmým vlastnostem patří přijímat a obhajovat přijímané a hlásané předsudky a pověry jako základní východiska sociologie. Jeho vynikající kritická studie o Anti-Minoturovi, tj. o Maxu Weberovi a jeho koncepci wertfreie Wissenschaft, kterou přednesl jako prezidentskou adresu na výročním setkání americké Společnosti pro studium sociálních problémů, již ukazovala nekonvenční a netradiční přístup k jednomu nekriticky přijímanému pojetí, které se stalo samozřejmou součástí jak empiricismu, tak i strukturalistické velké teorie. Již v této imponující analýze Gouldner vyjádřil své znepokojení nad stavem americké sociologie a nad morálními i politickými důsledky, k nimž vede nekritické a nereflexované přijetí koncepce sociologie oprostěné od hodnocení. Jeho formulace vyjádřená již roku 1961 je natolik směrodatná pro jeho zaměření, že ji zde uvedeme. „Jestliže se dnes výhradně zajímáme o technickou dovednost našich studentů a odmítáme veškerou odpovědnost za jejich morální smysl nebo jeho nedostatek, pak můžeme být jednoho dne donuceni přijmout odpovědnost za to, že jsme připravili generaci schopnou sloužit v budoucí Osvětě.⁴⁾“

Gouldner svá nekonformní a dosti neobvyklá stanoviska, která mohou být jedině srovnávána s vystoupením C. W. Millse v padesátých letech, dále zdůvodňoval a rozvíjel. V r. 1968 v polemice s významným a uznávaným představitelem demokraticky orientované americké sociologie Howardem S. Beckerem, který vyjádřil své názory ve stati Na čí straně stojíme, Gouldner rozvíjel dále své názory ve studii Sociolog jako straník.⁵⁾ Zde se objevuje v americké sociologii v poslední době velmi diskutovaný problém takzvané vázanosti sociologa vůči určitým hodnotám morálním či politickým (commitment). Becker formuluje zdánlivě naprosto přesné tvrzení, že nelze realizovat výzkum, který by nebyl zatížen osobními nebo politickými sympatiemi. Je-li toto tvrzení správné, pak podle Beckera nemá cenu o problému vázanosti a angažovanosti diskutovat, je zapotřebí se ptát na čí straně stojí ten či onen sociolog? Vždycky musíme zaujmout stanovisko v sociologii, jde o to jaké, komu straníme. Becker pak ve svých dalších úvahách prozrazuje, že jeho stanovisko a postoje jsou na straně postižených, sociálně slabých a podřízených, těch, kteří jsou souhrnně označováni anglickým výrazem underdog. Gouldner velmi důrazně prohlašuje, že souhlasí s Beckerovými sympatiemi pro lidi společensky postižené, sociálně

⁴⁾ A. W. Gouldner, *Anti-Minotaur: The Myth of Value-Free Sociology v The New Sociology*, ed. I. L. Horowitz, str. 196 – 217, New York, Oxford University Press, 1964

⁵⁾ A. W. Gouldner, *The Sociologist as Partisan v The Relevance of Sociology*, ed. J. D. Douglas, str. 112 – 148, Appleton Century Croft, New York, 1970

slabé či podřízené. Nelíbí se mu však, že Beckerova snaha vidět svět a společnost z hlediska těchto lidí má být spojena s vyloučením toho, co Becker nazývá emoce a sentimentalita. Navíc toto zdánlivě velmi jednoznačné sympatické stanovisko může vést k velké jednostrannosti. Zkoumat sociologicky americkou společnost z hlediska potřeb nebo situace lidí, kteří jsou nazýváni underdog, nemusí ještě vést nutně k radikálnímu ani k důsledně kritickému postoji. Je zde nebezpečí, že zkoumání těchto problémů bude v naprostém souladu s novými reformními tendencemi, které jsou typické pro současný americký stát s jeho reformní a liberální praxí takzvaného státu blahobytu. Beckerův postoj – stát na straně sociálně postižených, slabých a podřízených – je ještě obecně naprosto v souladu se sociologií mladých sociologů, kteří mají přátele ve Washingtonu. Je to sociologie, která má úspěch v řešení nejstarších problémů osobní politiky: jak si udržet osobní integritu a neobětovat vlastní kariéru. Gouldner zde naráží na jev, který se stává dosti obvyklým v americké sociologii liberálně zaměřené. Pod vlivem změněných sociálních poměrů v USA v šedesátých letech – černošské nepokoje a boj černého lidu proti diskriminaci, radikalizace studentů a částí intelektuálů, objevení chudoby v americké společnosti „hojnosti a nadbytku“ – se jak oficiální úřady, tak i oficiální sociologie zabývají těmito problémy. Americká mocenská administrativa potřebuje údaje a informace jak čelit některým nejkřiklavějším jevům a sociologie jí v tom má pomáhat. Zároveň si liberální sociologové vytvářejí příslušné sebevědomí o své morální a lidské poctivosti, když o těchto jevech mohou psát a mít pocit, že jsou společensky užiteční a prospěšní. Klasickým příkladem takového spojení americké oficiální sociologie liberálního a sociálně reformního zaměření s opravnými tendencemi vládních úřadů je například objemná kniha o chudobě v americké společnosti, vypracovaná pod vedením Nixonova poradce pro problémy měst Daniela Moynihana.⁶⁾ Kniha je navíc také výsledkem spolupráce a iniciativy oficiální Americké akademie umění a věd. Předmluvu k ní nenapsal nikdo jiný než konzervativně a apologeticky zaměřený T. Parsons.

Takové práce a podobné tendence měl na mysli A. Gouldner, když poukazoval na to, že stranit postiženým a podřízeným ještě neznamená zaujímat radikální a zásadně kritický postoj, že zájem o tyto vrstvy obyvatelstva může být naprosto slučitelný s oficiální politikou nynější administrativy a spojený s praxí takzvaného státu blahobytu. Gouldner zdůrazňuje, a v tom se ztotožňuje s mladými radikálními sociology, že nestačí obracet zájem sociologů na studium a analýzu situace ovládaných a podřízených, že sociologie musí obrátit svou pozornost ke studiu vládnoucí skupiny, sou-

⁶⁾ D. P. Moynihan, ed., *On Understanding Poverty*, Basic Books, Inc., Publishers, London, 1969

dobých představitelů a vůdců vládnoucí skupiny, na jejich politiku uvnitř státu a v mezinárodních vztazích a dávat výsledky tohoto poznání druhé části společnosti, která je podřízena, ovládána také pomocí vědění, jež poskytuje o situaci a postavení ovládaných mimo jiné i sociologie. Liberální sociologie obrací svou pozornost na ovládané, na oběti vládnucího systému, a ne na jejich bezprostřední byrokratické oficiální pečovatele. Radikální sociologie, a v tomto bodu se s ní Gouldner ztotožňuje, i když postavením a základním zaměřením i generačně k radikálnímu hnutí nepatří, navrhuje, aby se sociologové v téže míře věnovali studiu skupin potlačovatelů a aby si vzali za úkol vysvětlit své výsledky způsobem, který by byl přístupný potlačovaným.

Gouldner proto zdůrazňuje mnohokrát, že je mu sympatická snaha Beckerova a jemu podobných stát na straně podřízených, na straně těch, kdo patří do skupiny zvané underdog, poukazuje však na to, že tato subjektivní snaha bez emocí a sentimentality má ještě daleko ke skutečnému angažovanému stranickému postoji a že může být slučitelná s liberalismem americké sociologie a amerického státu. Sám pak analyzuje vztah subjektivní a stranicteví a plně souhlasí s tím, že nejsou navzájem neslučitelné. Považuje však za nutné, aby hodnoty, které jsou základem sociologova stranického postoje, nebyly považovány za jednoznačné a jednoduše dány a aby byly sociologem definovány a objasněny. Zde však také končí již jasnost a přesvědčivost Gouldnerova výkladu angažovanosti a stranického postoje. Jeho základní pozitivní směřování je znehodnoceno snahou i nadále udržovat distanci mezi svými hodnotami a hodnotami těch, které se sympatiemi zkoumá, a Gouldnerovým požadavkem překonat takzvané úzké politické hledisko. Zde se projevuje jeho určitá nedůslednost a teoretická nepropracovanost jeho stanovisek i nejasnosti praktickopolitické. Gouldner je silný v kritice oficiální americké sociologie a zvláště liberálního zaměření, sympatizuje s představiteli americké radikální sociologie mladých sociologů. Není však jasné, které sociální skupiny či třídy jsou jednoznačně a konkrétně spojeny s jeho hodnotícími a angažovanými stanovisky. Tyto nedůslednosti jsou částečně překonány v jeho knize o nadcházející krizi západní sociologie, současně i v této knize lze zjistit dobové, osobní i sociální meze Gouldnerova přístupu. Dříve než poukážeme na slabiny a nedůslednosti Gouldnerova přístupu, všimneme si závažných a pozitivních stránek jeho analýzy krize akademické a zvláště pak americké sociologie, jejíž krize působí na krizi celé takzvané západní sociologie.

Gouldner ve své knize jednoznačně vyjadřuje sociální kontext své kritiky. Kniha vyšla v roce 1970, to znamená, že byla napsána koncem šedesátých let. Gouldner zdůrazňuje, že nyní se teoretizuje za zvuků pušek. Starý řád nyní prožívá etapu, kdy bodce stovky rebelií se zabodávají do jeho kůže. Je tento kontext sociálních rozporů a konfliktů, který tvoří histo-

rický rámeček nadcházející krize americké sociologie. Gouldner tedy patří k těm nemnohým představitelům západní sociologie, kteří si uvědomují souvislost stavu určité společenskovední disciplíny se společenskými poměry. Nelze kritizovat teorie a nevsímat si stavu společnosti, v níž se teorie rozvíjí. Přitom k tradičním nedostatkům amerických radikálních hnutí vždy patřil nesoulad mezi teorií a praxí. I představitelé soudobé takzvané radikální sociologie projevují určitou teoretickou apatii. Sociologii, jež se v Americe pěstuje, považují za oficiální služebnou sociologii, která slouží mocným a bohatým, která dává poznatky pro lepší ovládnutí potlačených. Proto se distancují od sociologie vůbec, tu považují za součást oficiální kultury. Stejně tak vztah radikálních sociologů k marxismu je neuspokojivý, zatím se projevuje v povrchním a nestráveném přijetí vulgárního marxismu, což prý souvisí vůbec s tím, že v Americe měl místní marxismus vždy tradičně nižší úroveň. Výsledkem je propast mezi nově se vynořující strukturou pocitů mladých radikálů a starým „jazykem“ nebo starými teoriemi. Radikálové interpretující sociální teorii tak, jak ji vidí v termínech oficiálních teoretiků, jako falšování toho, co sami vidí ve společnosti, jako ideologii zabarvenou pronikajícími konzervativními předsudky, ve službě statu quo. Podle Gouldnera je to jednostranný přístup, protože sociologie může produkovat jak konzervativní, tak i radikální důsledky. Je-li nyní v současné době převážně konzervativní, jde o to vyprostit ji, uvolnit ze sevření konzervativních předsudků a koncepcí. Sociologie jako společenskovední disciplína má své potenciálně osvobozující a radikalizující prvky. Hlavním záměrem Gouldnerovy práce je uvolnění a uplatnění osvobozujícího a radikálního potenciálu sociologie. To však předpokládá, že budou přezkoumány nebo odhozeny některé samozřejmé či za samozřejmé považované předsudky převládající mezi sociology. Není možné tvrdit, že jediná důležitá otázka je empirická validita a faktualita, že živoucí části každého teoretického systému mohou být vytrženy „výzkumem“. Problém spočívá v tom zjistit, jaké jsou sociální a politické důsledky určitého zkoumaného intelektuálního systému. Zda určitý systém spoutává člověka nebo naopak zda jej osvobozuje. Pokud omezíme kritiku výhradně na „autonomní“ technická kritéria, pak požadujeme na lidech, aby byli morálními kretény. Pokud americká kultura konvenčně konstruuje technické, vědecké a profesionální role jako role zavazující lidi ignorovat všechny kromě technických důsledků jejich práce, pak skutečná struktura sama je inherentně patologická. Uvolnit osvobozující potenciál sociologie vyžaduje nejen výzkum, nýbrž i jednání, kriticismus, úsilí změnit sociální svět a úsilí změnit společenskou vědu. Tím je dán základní úkol – přispět ke kritice soudobé sociologie v jejich převládajících institucionálních a intelektuálních charakteristikách, což má být součástí širší kritiky soudobé společnosti. Ovšem tato kritika není možná bez kritiky společenské vědy a bez zaostření ná-

strojů intelektuální kritiky. Kritika sociologie bude povrchní, nebude-li sociologie zkoumána jako vadný produkt vadné společnosti. K takto vytyčeným úkolům kritiky sociologie i společnosti, k níž sociologie patří, je nutné zejména počítat kritiku dominantního sociologického systému, tj. strukturálního funkcionalismu T. Parsonse. Podle Gouldnera to má být kritika věcná, všestranná, nepovrchní, vzorem takové kritiky je C. W. Mills.

Když však přistoupíme k takto vytyčeným úkolům kritiky, musíme znovu mít na paměti, že ať zastáváme nebo vyvracíme nějakou sociologickou koncepci, nestačí nikdy jen logické argumenty. Sociolog se musí vzdát určitého lidského, avšak též elitářského předpokladu, že druzí věří na základě svých potřeb, kdežto sociolog jen pod vlivem logiky a rozumu. Je velmi obtížné pro sociologa pochopit, že vědecká metoda není jen prostě logikou, nýbrž také morálkou a že navíc je ještě ideologií. V tomto bodu tedy napadá Gouldner dva dříve samozřejmé předpoklady buržoazní sociologie: že vědecká metoda je záležitostí čisté logiky, že je jen neutrálním a lhostejným nástrojem a že sociologické teorie nejsou vůbec zatíženy osobní sociologovou zkušeností ani žádnými ideologickými a politickými předpoklady. Proto Gouldner důrazně tvrdí, že každá teorie je tajný nekrolog nebo oslava určitého sociálního systému. Každá teorie a každý teoretik ideologizuje sociální realitu. Ideologizování sociologie je plně zřejmé zvláště u školy, která nejvíce trvala na důležitosti profesionalizace sociologie a na zdůrazňování její intelektuální autonomie. Jde o školu zastupovanou T. Parsonsem a jeho následovníky.

Výsledkem rozsáhlé několik set stránek zahrnující a zdrcující kritiky Parsonsova strukturálního funkcionalismu, jeho apologetické konzervativní ideologické funkce je závěr o tom, že součástí nastávající krize americké, a tím i celé západní sociologie je krize nejdůležitější teoretické koncepce americké sociologie. Tato krize strukturálního funkcionalismu se projevuje v několika základních nových tendencích poznamenávajících jeho vývoj. Tím, že Parsons a funkcionalisté se orientují na problém sociální změny, začal podle Gouldnera skromný, avšak znatelný posun směrem k marxismu. Protože původně měl Parsons model nesmrtelného a neměnného sociálního systému – jeho verze neměnné platónské ideje nebo formy. Když se Parsons sám obrací k teorii změny, je náhle uchvácen a mysticky o sobě zjišťuje, že mluví Marxovým hlasem. Ovšem tento vývoj k marxismu není adekvátní. Parsonsova analýza změny a diferenciacie přeměňuje marxistický mechanismus revoluce – konflikt mezi výrobními silami a výrobními vztahy – v mechanismus evoluce. Konvergence funkcionalismu s marxismem je ještě více vyjádřena u Smelsera a Moora, tyto dva naznačují potenciální vývoj k jakémusi levicovému parsonsovství. To je jedna stránka krize akademické sociologie a jejího nejuživnějšího směru – strukturálního funkcionalismu. Mnohé z této krize je však vyvoláno změnami ve vývoji

amerického státu, tj. státu, jenž je běžnou terminologií nazýván stát blahobytu. Dochází prý ke krizi mezi požadavky státu blahobytu a vnitřními tezemi funkcionalismu. Funkcionalismus je vystaven tlaku vyvolávajícímu konflikty a zároveň je vystaven též novým možnostem. Posun funkcionalismu k marxismu je vyjádřením úsilí zvládnout napětí, jež funkcionalismus pocituje v této intelektuální oblasti a je též ukazatelem stoupající krize, kterou funkcionalismus prochází. Tyto změny funkcionalismu neprobíhají na základě získání a nahromadění nových dat výzkumu, nýbrž tak, že starým datům a starým problémům se přidávají nové hodnoty, významy a nová skutečnost. Na funkcionalismus je vykonáván nátlak a současně sám funkcionalismus odpovídá na tento tlak, a tím se mění v sociologickou verzi keyneziánství.

Krize nejtypičtější oficiální akademické sociologie v USA – strukturálního funkcionalismu se projevuje kromě vnitřní krize též vznikem a rozvíjením nových teoretických směrů, které již nepředstavují nové přístupy uvnitř základního směru. Krizi funkcionalismu v USA též signalizuje rozvoj „sociální dramaturgie“ I. Goffmana⁷⁾ nebo takzvané etnometodologie Harolda Garfinkela.⁸⁾ Jiným důkazem je nespokojenost mladých takzvaných radikálních sociologů a jejich totální odmítání veškeré akademické sociologie. Nakonec i Gouldnerovy pozitivní pokusy vypracovat v závěru své práce takzvanou reflexivní sociologii s radikálními důsledky jsou jen důsledkem pochopení a vyjádření probíhající krize akademické sociologie v USA.

I bývalí ortodoxní funkcionalisté a zvláště pak člen předválečného kroužku paretovského na Harvardské univerzitě G. Homans svou teorií sociální směny naznačuje dosti odlišný přístup. Homans navrhuje, aby představitelé společenských věd přestali mluvit o tom, že snad společnost je něco na způsob věci, protože – jak říká – společnost je to, co vytvořili lidé.

Když bychom chtěli uvést souhrnně všechny základní důvody a průvodní jevy nadcházející a již fakticky probíhající krize západní sociologie a zvláště pak její hlavní představitelky americké oficiální sociologie, můžeme použít vlastních závěrečných shrnutí samého Gouldnera. Krize se podle Gouldnera projevuje: 1. pohybem převládajícího funkcionalistického a parsonsovského modelu ke konvergenci s marxismem, který byl dříve jedním z jejích hlavních polemických terčů, 2. objevujícím se odcizováním mladých sociologů od funkcionalismu, 3. tendencí takových individuálních výrazů odcizení rozvinout kolektivní a organizační formy, 4. rostoucím

⁷⁾ I. Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life*, New York, 1959

⁸⁾ H. Garfinkel, *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1967

technickým kriticismem funkcionalismu, 5. přechodem od takového negativního kriticismu k rozvinutí pozitivních a alternativních teorií, ztělesňujících významně odlišné pocity a předpoklady, jako jsou například teorie Goffmanovy, Garfinkelovy a Homansovy, 6. rozvojem výzkumu „sociálních problémů“ středního rozsahu a teorií, jež jsou spíše orientovány na hodnoty „svobody a rovnosti“ než na „řád“, což byla orientace funkcionalismu.

Síly, které přispěly k této krizi, jsou následující: 1. objevení nových infrastruktur, které nejsou v souladu s ustanovenou funkcionální teorií, mezi mládeží střední třídy, která je strategicky blízká univerzitnímu prostředí, v němž se produkuje a traduje sociální teorie, 2. vnitřní vývoj funkcionalistické školy samé, který má za následek rostoucí variabilitu a individualizaci její činnosti – entropii – a tak zastínil jasnost a pevnost jejích teoretických hranic a její odlišnost jako zvláštní školy, 3. vývoj státu blahobytu, který rychle a značně zvýšil zdroje sociologie. Funkcionalisté měli dispozice přizpůsobit se státu blahobytu, avšak zároveň toto přizpůsobení bylo realizováno tak, že vyvolalo napětí v předpokladech, které byly tradičně ústřední ve funkcionalistickém modelu.⁹⁾

Při hodnocení celkového pojetí krize západní akademické a zvláště pak americké sociologie u A. Gouldnera můžeme zcela oprávněně říci, že postihuje mnohé významné, podstatné a základní příčiny této krize. Nejde o jednostranně deklarované postuláty, které nejsou doprovázeny pokusem o analýzu a zdůvodnění. Gouldner sám patří k americké akademické sociologii, vyšel z jejích řad. Má významné teoretické a a částečně i ideově politické předpoklady pro provedení analýzy a kritiky soudobé americké akademické sociologie a zvláště pak strukturálního funkcionalismu. Když C. W. Mills ve své Sociologické imaginaci provedl stručné procentuální kritické rozdělení Parsonsovy sociologie a nejmenší podíl (jen 10 %) přisoudil možnému pozitivnímu přínosu, považovali někteří západní autoři tuto kritiku za přehnanou, případně za deklarativní, ne však dokázanou všestrannou analýzou. A. Gouldner kriticky hodnotí Parsonsovu sociologii a celý funkcionalismus ještě daleko odmítavějšími výrazy a navíc je jeho kritika velmi zevrubná, argumenty a vlastními důkazy podložená. Při kritice strukturálního funkcionalismu pak provedl Gouldner ještě kritickou analýzu mnoha samozřejmostí, přijímaných dříve bez výhrad, zvláště pak teze o hodnotové, politické a morální neutralitě metod a technik sociologického výzkumu a předpoklad o neideologičnosti americké akademické sociologie. Jeho kritická analýza zahrnuje jak teoretickou a metodologickou kritiku, tak i pokus o určení sociální podmíněnosti sociologických teorií a jejich vázanost na určité sociální poměry a vztahy. Ptá se po sociálně třídni podmíne-

⁹⁾ A. W. Gouldner, *The Coming Crisis*, str. 410

nosti sociologie a po její sociální důležitosti a významu, zkoumá, zdá má sociologie konzervativní nebo osvobozující efekt.

Gouldnerova kritika má své meze i vnitřní vady. Nezná dobře a důkladně poměry v socialistických zemích, a proto tvrdí, že v socialistických zemích jde též o krizi marxismu. Údajným důkazem této krize je vznik a rozvoj akademické, tj. školské sociologie v socialistických zemích. Vznik a rozvoj sociologie v socialistických zemích je podle Gouldnera důkazem odklonu od tradičního marxismu. Je zajímavé, že Gouldner je v tomto bodu zajedno s těmi určitými odpůrci sociologie v socialistických zemích, kteří i nadále považují rozvoj sociologie v socialistických zemích za něco netradičního a neortodoxního.

Druhým závažným nedostatkem Gouldnerovy analýzy příčin a průvodních jevů krize soudobé buržoazní sociologie je jeho nedostatečná a málo konkrétní pozitivní koncepce. Gouldner je pro sociologii hodnotící, angažovanou, uznává ideologický aspekt každé sociologie a politické morální a ideové důsledky, které z každého pojetí sociologie vyplývají. Sympatizuje nesporně s radikálními sociology, které rovněž právem kritizuje za přehnaný nihilismus a jednostranný criticismus i za malou teoretickou hloubku a erudici. Sám však i nadále zůstává nekonkrétní při pozitivním vymezení a určení těch sociálních sil a tříd, na jejichž straně stojí. Je zapotřebí asi ještě dalšího celkového společenského i osobního vývoje, aby významní představitelé americké kritické, společensky a ideově angažované sociologie řekli jasněji a konkrétněji, které sociální třídy jsou podle jejich názorů zárukou překonání sociální krize soudobého kapitalismu, a tím i zárukou vytvoření nejen teoretických a metodologických, nýbrž i sociálních předpokladů pro vyřešení a překonání krize sociologie v kapitalistických zemích a zvláště pak v USA.

Uvedené námitky proti Gouldnerovi jsou vedeny z hlediska důsledného marxistického hodnocení určitého sociologického díla a jeho autora. Nikterak nemají znamenat snižování velmi významných pozitivních přínosů kritické Gouldnerovy analýzy. Že Gouldner trefil v mnohém na hlavičku, o tom svědčí významný ohlas, se kterým se jeho kniha setkala, i reakce některých jeho kritiků, kteří se na něho obořili.

Jeden rys kritických ohlasů proti Gouldnerově knize je však nápadný. Autoři, kteří polemizují s Gouldnerem, jako například známý S. M. Lipset, dále Ladd, Rhoads, se vyhýbají zmínce o krizi sociologie a jejích sociálních i teoretických a metodologických příčinách, omezují se buď na dílčí věcné poznámky, nebo velmi energicky popírají souvislost funkcionalismu s konzervativními a apologetickými postoji vůči soudobé americké společnosti. Také postup Amerického sociologického časopisu, který iniciativě vyzval ke kritice Gouldnerovy knihy, autorovi však dělal značné potíže, když chtěl

odpovědět svým kritikům, je dosti příznačný pro charakteristiku oficiální americké sociologie.¹⁰⁾

I recenzenti, kteří byli ochotni přiznat velké přednosti Gouldnerovy práce, neopomenuli kromě oprávněných výhrad zapochybovat o jeho pojetí sociologie jako ideologie. Vytýkají mu, že redukuje sociologii jen ne ideologii, ačkoliv Gouldner sám poukazuje na ideologické podmínění každé sociologie, tedy i své, a je si vědom, že i pokrokové a správné poznání je ideologií. Jen francouzský sociolog A. Touraine přes výhrady ke Gouldnerově práci přijímá tezi o krizi sociologie, považuje nynější krizi sociologie za skutečný zrod sociologie, která si teprve začne ujasňovat problém vztahů mezi poznáním a ideologií. Je nutné vidět, že určité ideologie formují pozitivní poznání.¹¹⁾ Ještě kritičtěji, však v určitých otázkách oprávněně kritizuje Gouldnerovu koncepci Maurice Zeitlin. Jeho kritika se zdá být nejvíc orientována levicově. Zeitlin není spokojen s Gouldnerovým řešením vzájemného vztahu angažovanosti a objektivity. Vytýká Gouldnerovi, že jeho stanovisko nemá daleko k sociologickému solipsismu v tom smyslu, že ideologie u něho pohlcuje veškeré poznání objektivního světa. Ovšem ani Zeitlin nedokazuje přesně, že je mu jasný vztah ideologie a poznání v sociologii, ve společenských vědách. I u něho probleskuje vždy znovu a znovu jednostranné pojetí ideologie jako zkresleného deformovaného poznání a vědy jako správného poznání. Jinak však lze jistě souhlasit s tím, že Gouldner dost opomíjí pozitivní tendence projevující se ve velmi radikální aktivitě mladých sociologů a představitelů nové levice nejen v sociologii, nýbrž i v ostatních společenských vědách. I pro Zeitlina je však příznačné, že jednotlivé, třeba i oprávněné kritické poznámky mu zastírají základní Gouldnerův přístup a přínos – analýzu příčin a podmínek nastupující a probíhající krize americké akademické sociologie a jejího nejvýznamnějšího směru strukturního funkcionalismu.¹²⁾ V této souvislosti jistě nebude zbytečné všimnout si přístupu soudobého francouzského sociologa, který rovněž vychází z myšlenky krize soudobé sociologie a dává dokonce název Krize sociologie celé své knize, která je souhrnem studií a statí různého zaměření. Autor sám považoval za možné dát jim tento sjednocující název.

KRIZE SOCIOLOGIE V POJETÍ R. BOUDONA

Raymond Boudon spojuje ve své úvodní studii krizi univerzitní a širě krizi sociální, která v posledních letech zachvátila země západní

¹⁰⁾ S. M. Lipset, E. C. Ladd, *The Politics, of American Sociologists*, American Journal of Sociology, str. 67–104, Vol. 78, No, July 1972

¹¹⁾ A. Touraine, *Review Symposium: The Coming Crisis of Western Sociology by A. W. Gouldner*, American Journal of Sociology, str. 317–323, Vol. 77, No 2, September 1971

¹²⁾ M. Zeitlin, tamtéž, str. 312–317

Evropy a Severní Ameriky s korelativní krizí samé sociologie. Právem prý se mluví o krizi sociologie. Podle Boudona tento jev však existoval i dříve, stěží se vyskytla nějaká krize nebo sociální změna, která by neměla svůj odraz v sociologii. To se pak dá shrnout ve výrok, že sociologie je charakterizována víceméně stále tím, že je v situaci latentní krize. To ostatně již v určité míře formuloval G. Gurvitch. Podle Boudona je nynější krize především epistemologická. Protože prý krizovost sociologie ve vztahu ke společnosti je konstitutivní, a tím i nevyhnutelná, je možné vyvozovat epistemologickou krizi ze sociální, aniž ji redukuje na sociální. To je jen jeden z možných ideálních postojů. Druhý postoj naopak tvrdí, že sociální závislost a latentní krize, v níž se nalézá sociologie, je důsledek jednotlivostí a epistemologických slabostí, které ji charakterizují zde a nyní. Tato krize není konstitutivní, nýbrž odvozená, a proto také provizorní. Z tohoto druhého ideálního postoje vyplývá jeden z podstatných úkolů soudobé sociologie, totiž epistemologická sebekritika. Tento postoj je rovněž postojem Boudonovým. Oba dva postoje jsou však zastoupeny v soudobé sociologii. Tak například pojem „kritické sociologie“, rozvinutý původně frankfurtskou sociologickou školou, je nesporně reprezentací prvního postoje. Ve skutečnosti poznávací hodnoty, které ovládají sám pojem vědeckého zkoumání, jsou zde podřízeny etickým hodnotám, které vedou k tomu, že je odsouzena jako pozitivistická snaha dosáhnout objektivního poznání sociálních jevů. Druhý postoj se dá nepřímo ilustrovat množstvím epistemologické a metodologické produkce v sociologii posledních let. Boudon nehodlá říci nějaké konečné slovo k těmto dvěma postojům, spokojuje se konstatováním, že úspěšné vědy jako ekonomie nebo demografie nepotřebují žádnou náhradu nějakou „kritickou“ ekonomii nebo demografií. Předkládá pro to svou hypotézu, že takové koncepce jako „kritická sociologie“ nejsou s to vyjvit povahu sociologie nebo specifikum poznávaných jevů, a že tedy spíše odrážejí epistemologické nejistoty této disciplíny. Jsou tedy spíše symptomem současného stavu sociologie než řešením. Proto se obrací k analýze těchto epistemologických nejistot, ke studiu zvláštností soudobé sociologie. Již předmět sociologie ve srovnání s jinými společenskými vědami není jednoznačně určen a množství definic sociologie dokresluje tento stav. Navíc se ještě projevuje váhání a nerozhodnost mezi deskripcí a explikací v sociologii. Přes deklarované přání většiny sociologů samých má sociologie i nadále spíše orientaci deskriptivní než nomotetickou. Ani skutečnost, že mnoho výzkumů je často vybaveno čísly, ba i matematickými komplexními modely, nemá vždy vliv na korigování této skutečnosti. Faktem zůstává převládající sociografická neteoretická orientace soudobé sociologie.

Celková epistemologická nejistota sociologie je sama zčásti výsledkem deskriptivní orientace velké části současných sociologických výzkumů. So-

ciologie se ještě vyznačuje také značným polymorfismem. Boudon tím myslí, že sociologova činnost se vyjadřuje někdy ve formě brilantní eseje, jindy ve formě převážně deskriptivního výzkumu se snahou vyloučit co nejvíc subjektivitu použitím standardizovaných procedur sběru informací, někdy zase analytickou teorií schopnou verifikace či naopak spekulativní teorií, která je s to podnitit zajímavé interpretace nebo orientace, aniž otevírá cestu přesným výzkumům. Tento polymorfismus však není podle Boudona způsoben nebo ovlivněn základním kolísáním mezi deskripcí či nomotetickou explikací, je ještě ovlivněn také dalšími, spíše sociálními faktory. Zvláštní citlivost sociologie na vliv difúzních sociálních faktorů je rovněž důležitá pro vytváření epistemologických nejistot. Tato zvláštní citlivost sociologie na difúzní sociální faktory způsobuje, že změna v sociologické orientaci se projevuje jako krize, a ne jako kontinuální proces. Typické příklady vlivu sociálních faktorů na vývoj sociologie dává vznik některých nových specializací – sociologie rozhodování, plánování, výchovy a vzdělání apod. Sociální faktory tak ovlivňují nejen tematické zaměření, nýbrž i metody a dokonce i jazyk sociologie.

Když bereme v úvahu všechny uvedené skutečnosti, které vytvářejí epistemologické nejistoty nebo napomáhají k jejich růstu, zjišťujeme, že nejzávažnější problém spočívá v tom, že tento stav sociologie je vysvětlován a že nejsou snahy ho odstranit. Odvolávat se na sociologické specializace jako na důvod epistemologických potíží je příliš jednoduché. Můžeme se sice setkat i s dogmatickým postojem, že řešení najdeme, když jednoznačně přijmeme požadavek privilegovat jeden jediný přístup, a tím dáme sociologii zdánlivou jednotu. Čtvrté řešení navrhuje sám Boudon, za podstatnou strategii překonání krize sociologie považuje kritickou analýzu sociologického jazyka.

Shrneme si nyní Boudonovy základní předpoklady, z nichž vychází, aby vysvětlil příčiny, pro něž sociologie často upadá do krize.

1. Sociologie je zvláště citlivá, nebo má přirozenou citlivost na vliv difúzních sociálních faktorů;
2. epistemologické nejistoty mají tendenci zvýrazňovat tuto přirozenou citlivost;
3. současné působení předcházejících dvou příčin má za následek, že změny mají spíše tendenci probíhat jako krize oboru než v kontinuitě a přímočaře;
4. třetí předpoklad je tím pravdivější, že působení sociálních faktorů probíhá nejen na úrovni obsahu (tematiky), nýbrž i na formální úrovni, týká se i jazyka sociologie.¹³⁾ Překonat krizi je podle Boudona možné pře-

¹³⁾ R. Boudon, *La crise de la sociologie*, str. 21

devším kritickou analýzou jazyka. V souladu s již naznačenou základní linií svého uvažování Boudon zcela logicky zdůrazňuje, že kritika musí být pozitivní, a nikoli normativní. Nomotetická věda může existovat teprve od okamžiku, kdy má rozpracovaný formální jazyk. Vzorem vědecké disciplíny, která má již vypracovaný formální jazyk, je matematika. Pro sociologii, kde je situace velmi neuspokojivá, vzniká však zásadní problém: jak to udělat, když sociolog vyslovuje nějaké tvrzení nebo teorii, aby byla vyjádřena jazykem, který má naději na přijetí, nejen těmi, jejichž mínění vyjadřuje, nýbrž všemi? Tato otázka vyžaduje podle Boudona kritiku „sociologické indukce“, která v sobě zahrnuje tři disciplíny: sociologii sociologie, epistemologii a metodologii.

Sociologie sociologie je úroveň kritiky sociologie, kterou nadhodili v USA již C. W. Mills ve své Sociologické imaginaci a A. Gouldner ve své základní knize o krizi západní sociologie. Jeho reflexivní sociologie je vlastně určitým zásadním pojetím sociologie sociologie. Boudon však chápe svou sociologii sociologie přece jen jinak. Jde mu především o zkoumání toho, jak institucionalizace sociologie ovlivňuje její jazyk. Je to zkoumání určitých sociálních vlivů na sociologii, avšak dosti zúžené a velmi jednostranné. Jiné souvislosti, například zkoumání vlivu univerzitní a sociální krize na vývoj sociologie, Boudon jen na začátku své knihy zaznamenává, aby se již vůbec k této problematice nevracel.

Druhá rovina kritiky sociologické indukce se týká sociologické epistemologie. Je to podle Boudona sociologická pozitivní disciplína, která třeba na rozdíl od diltheyovské se netáže na vztahy mezi ideou sociologie a ideou jejího objektu, nýbrž především na sociologický jazyk, jímž sociologové mluví. Sociologická epistemologie se zabývá strukturou sociologického jazyka. Sociologie se vyznačuje tím, že mnoho pojmů, jež se používá, jsou zmatené o mnohovýznamové. Klasickým příkladem je pojem struktury a funkce. Na úrovni syntaxe se setkáváme s logickým polymorfismem entit, jímž sociologové udělují kvalitu „teorie“. Boudon navrhuje spíše používat výraz paradigma, protože ve většině případů vůbec nejde o teorii v pravém slova smyslu. Sem patří rovněž jiné obecné logické pojmy jako model, typ.

Třetí úroveň se týká metodologie, která nemá být podle Boudona směřována s technologií ani s metodologií normativní (která by vnucovala pravidla výzkumu). Tak například analýza rozdílů mezi teorií a paradigmatem patří do sféry epistemologie, kdežto logická analýza takového paradigmatu se objevuje v metodologii.

Jednou z podstatných podmínek pokroku v sociologii (tj. překonání její krize) je také institucionalizace kritiky sociologické indukce. To se týká výuky a přípravy studentů, kteří mají dostat matematické vzdělání, a to v kontaktu s dějinami filozofie věd.

Současná sociologie je podle Boudona nejen ve stavu krize, je to zároveň také věda ohrožená. Sklon některých sociologů se projevuje ve snaze definovat sociologii jako imaginární historii společnosti zítřka, pokus manifestovaný jinými ji chce redukovat na techniku dobrého společenského řízení. Boudon se pateticky táže: Neuvidíme sociologii zítřka rozdělenou na věštění a expertizu? Aby nedošlo k této situaci, je nutná zejména kritika sociologického jazyka.

Když Boudon takto vytyčil diagnózu krizového stavu sociologie a naznačil své základní řešení, podává pak ve třech částech své knihy (jak to odpovídá dělení na sociologii sociologie, epistemologii a metodologii) velmi zajímavé, cenné a podnětné analýzy významných a především tedy epistemologických a metodologických otázek. Dotýká se výhledů sociologie do roku 2000, uvažuje o možnostech makrosociologie, zabíhá i do dějin sociologie, když se věnuje psychologické statistice Tarda. Tato část prozrazuje nejméně a je zcela logicky nej povrchnější. Je přirozené, že když Boudon spatřuje příčiny krize sociologie spíše v oblasti epistemologie, sociologického jazyka, a ne v sociálně historických podmínkách, věnuje nejvíce pozornosti otázkám epistemologie a metodologie. Druhá část knihy, která programově vytyčuje úkoly pozitivní epistemologie, přináší zajímavé a věcné analýzy pojmu teorie, funkce a pojednání o strukturalismu. Třetí závěrečná část pojednává o funkcích formalizace v sociologii, o kauzální analýze a pokouší se dát kritiku empirismu v souvislosti se zkoumáním sociální mobility. Jednotlivé studie nemají ani v celku knihy stejnou úroveň, prozrazují, že Krize sociologie nebyla napsána jako celistvá monografická práce s určitou jednotnou strukturou a jednotící myšlenkovou náplní. Přes tyto výhrady však vynikají jasně dvě základní myšlenky. Boudon přiznává, a otevřeně konstatuje krizi soudobé sociologie a navrhuje současně své řešení. Jeho pojetí krize i hledání východiska je jednostranné a redukcionistické. Jádrem krize vidí v krizi epistemologické, hledání cesty k řešení nachází především v analýze sociologického jazyka. Protože matematika je pro něho nejlepším příkladem disciplíny, která má vypracovaný jazyk, jenž je přijat všemi, celkové vyznění jeho knihy je více matematizace do sociologie a více matematické přípravy pro studenty. Tuto matematizující linii, kterou nejvíce vyjádřil v obdivné stati o Lazarsfeldově metasociologii, spojuje s nutností studia dějin filozofie věd. Jde zcela jasně o určitý a poučenější neopozitivismus, který podněten Lazarsfeldem, Popperem a H. Albertem neodmítá nutnost teorie, kritizuje primitivní empiricismus a podává dílčí kritiky dřívějšího neopozitivismu. Boudonovou zásluhou je i pojmová analýza některých často frekventovaných a tím více zmatených a mnohovýznamových pojmů, jako struktura, funkce nebo nejednotné a nepřesné používání výrazu teorie pro velmi různé významové obsahy.

Boudonova práce je určitým názorným příkladem toho, jak si vnímaví sociologové mladší generace akademické sociologie uvědomují jisté problémy oboru a jak v určité jednostrannosti jednak ignorují a obcházejí sociálně třídní příčiny této krize a jednak v duchu moderního scientismu a osvíceného neopozitivismu hledají východisko ve zdokonalení kritické a metodologické analýzy, která je považována za zvláštní oblast epistemologie, jež je redukována na problémy jazyka a metodologie. Je i nadále odtržena od reálného obsahu společenských procesů, na něž má být aplikována. Jde o imanentní, nezávislou, logickou formu, která musí být upřesněna, očištěna a zdokonalena. Do této linie se nehodí samoučelný perfekcionalismus čistě technicky pojatých metod a procedur sociologického výzkumu ani odpor primitivního empirismu proti obecné teorii a jejímu významu pro rozvoj společenskovědních disciplín. Moderní logika vědy nebo filozofie vědy je pro jistou část představitelů buržoazní sociologie i nadále oblastí, z níž čerpají přesvědčení, že jejich sociologie může překonat některé základní slabiny klasického a dnes již opotřebovaného empiricismu i prázdnotu abstraktnosti Parsonsovy velké teorie. Boudon je klasickým představitelem této nové generace, a proto jeho analýza krize sociologie i návrhy na její překonání nutně zůstávají jen u určitých metodologických a epistemologických doporučení, která nechávají stranou veškeré sociálně třídní i skutečné gnoseologické problémy soudobé buržoazní sociologie. Liší se také od Gouldnerovy analýzy, která přes všechny uvedené nedostatky přece jen směřuje k pochopení a alespoň částečnému vysvětlení společenských a dokonce i třídních příčin nastávající a probíhající krize oficiální akademické buržoazní nemarxistické sociologie. Oba autoři však mají, každý v jiné míře a intenzitě, zásluhu, že objevili problém, vytyčili jeho naléhavost, a tím také i svými nedůslednostmi upozornili na neodkladnou potřebu jeho řešení. Krizi nemarxistické buržoazní sociologie nevyřeší však žádná, ani sebehlubší nebo duchaplná a ostrá teoretická analýza. Krize společenskovědních disciplín je jen součástí hlubší a všestrannější krize sociální, ta potřebuje analýzu sociálních nositelů dějinného pohybu a konkrétní pojmenování těch sociálních sil a tříd, jimž pokrokoví sociologové typu A. Gouldnera vyjadřují své sympatie a věnují své ještě nedůsledné a nedokončené kritiky a sebekritické analýzy.

К кризису социологии в буржуазном промышленно развитом обществе

Резюме

Еще два десятилетия тому назад в рамках немарксистской буржуазной социологии считались многие принципы и исходные пункты неопровержимыми и несомненными. Только отдельные критики типа С. Миллса критиковали в пятидесятые

годы бесплодность эмпирицизма и абстрактные »великие« теории. Исходные пункты эмпирической социологии американского склада или реферативного структурного функционализма представляли собой ясные предпосылки для большинства социологов. В конце шестидесятих годов ситуация существенным образом изменяется. Появляются сомнения на счет очевидности некоторых основных исходных пунктов эмпирицизма, критики концепции value-free sociology, утверждения о ценностном, моральном и политическом равнодушии или нейтралитете методов и техник социологического исследования и мнимой объективности и бесидеологичности социологии. К числу самых выдающихся критиков официальной американской и всей запасной социологии принадлежит А. Голднер. Он указывает на наступающий и уже проходящий кризис академической официальной социологии и главным образом на кризис структурного функционализма. Свой анализ кризиса он направляет на изучение социальных причин утого кризиса, пытается осуществить соединение развития социологии с этапами развития буржуазного общества, прежде всего потом с развитием так называемого государства благосостояния. Однако, свои критические рассуждения он обесценивает поверхностными суждениями о развитии марксистской социологии, он не умеет точно и очевидно определить те социальные классы, которые должны сыграть главную прогрессивную роль в западном капиталистическом обществе.

Р. Будон видит причины кризиса прежде всего в плоскости эпистемологии. Выход из этого положения он видит в эпистемологическом и методологическом анализе, главным образом в разработке языка социологии с акцентом на значение математизации социологии и историю философии науки. Он пропускает и недооценивает общественные и классовые корни существующего кризиса социологии. Решение он видит в новейшем неопозитивистическом подчеркивании более точных методов логического анализа и несмотря на непоследовательность основных подходов при изучении причин кризиса буржуазной социологии заслуги Голднера и Будона заключаются в том, что они на кризис этой социологии указали и что они стремятся, хотя и с различными результатами, этот кризис объяснить.

The Sociological Crisis in Industrially Advanced Bourgeois Societies

S u m m a r y

Only some two decades ago, many principles and solutions in non-Marxist bourgeois sociology were regarded as indestructible and self-evident. Only isolated critics like C. W. Mills in the fifties criticized the barrenness of empiricism and abstract big theories. The starting point of American-type empirical sociology or the reference frame of structural functionalism were self-evident assumptions for most sociologists. By the end of the sixties, the situation had radically changed. Doubt began to creep in and attacks were made on the self-evidence of certain basic empirical points of departure, the conceptions of value-free sociology, statements about the value, moral and political apathy or neutrality of methods and techniques of sociological research and so-called objectivity and the non-ideology of sociology.

Among the most outspoken critics of official American and western sociology is A. Gouldner. He notes the approaching and in fact current, crisis of academic official sociology and particularly the crisis of structural functionalism. He directs his analysis of the crisis to a study of the social reasons for it; he attempts to link up the development of sociology with the stage of development of bourgeois society, chiefly with the development of the so-called state of prosperity. But he detracts from his criticism by superficial judgements

on the development on Marxist sociology, is unable to precisely and clearly define those social classes which in western capitalist society should play a decisively progressive role.

R. Boudon regards the reason for the crisis chiefly on the epistemological level. He sees the solution in epistemological and methodological analyses, particularly in elaborating a sociological language, with the accent on the importance of mathematized sociology and the history of the philosophy of science. He overlooks and underestimates the social and class roots of the existing sociological crisis, seeking the answer in more modern neo-positivist emphasis of more precise instruments of logical analyses an unambiguous language of science. Regardless of the differences in viewpoints and the inconsistencies of basic principles in explaining the reasons for the crisis of bourgeois sociology, Gouldner and Boudon deserve credit for calling attention to the crisis in this sociology and for trying, with varying results, to explain it.